

SCHIMBĂRI ÎN STRUCTURA SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ AL SATULUI CORUND

Cuvinte cheie: modernizare, cultura antreprenorială, interioare, arta populară, „fenomenul Corund”, schimbarea structurii sociale, strategii economice

Scopul lucrării de față este descoperirea și modelarea mecanismelor care susțin funcționarea economiei satului cercetat, adică a Corundului. Urmăresc ramurile de producție care asigură de fapt veniturile individuale și familiale începând cu sursele istorice și până la textele narative contemporane. Deși am ajuns la adâncirea cercetării în ceea ce privește perspectiva istorică, am urmărit de fapt o cercetare accentuată a prezentului. În acest sens două atitudini economice bine definite s-au dovedit a fi dominante în lucrarea mea. Pe de o parte m-am concentrat asupra producătorilor independenți ai sectorului agrar, iar pe de altă parte pe analiza strategiilor indivizilor sau familiilor care au arătat o atitudine economică legată sau orientată spre piață. Tezele formulate se bazează pe următoarele problematice: *sursele de venit, reacții la provocările apărute, „arcurile” dinamice ale economiei, schimbarea modului de viață, schimbarea structurii sociale.*

Ca urmare a sistematizării informațiilor colectate, am avut posibilitatea de a avea o vedere de ansamblu asupra mecanismelor de funcționare a comunității rurale, care s-au dovedit a fi specifice, ba chiar unice în regiune. Societatea satului Corund prezintă o rețea socială extrem de structurată, care s-a adaptat foarte bine la relațiile schimbătoare a diferitelor epoci istorice. A avut capacitatea de a produce reacții prielnice chiar și în situațiile în care localitățile din jur au bătut pasul pe loc sau au înregistrat procese de recesiune.

(1.) *Sursele de venit.* Din cercetarea istorică reiese faptul că satul Corund a urmat un proces de evoluție natural, până când sporul demografic a atins un nivel atât de critic, încât sectorul agrar în sine nu a putut satisface necesitățile locuitorilor. Până la sfârșitul secolului 19 acest sector a asigurat sursele de venituri pentru majoritatea familiilor locale, totodată a reprezentat o sursă de prestigiu social. La Corund – precum și în alte sate secuiești – proprietatea pământului și cultivarea completă a acestuia a reprezentat nu numai o necesitate existențială, ci și o normă a comunității.

Olăritul a devenit treptat un fenomen de masă, a cărei cauză determinantă a fost faptul că membrii comunității s-au convins de sporul economic al meșteșugurilor. Iar ocupația de comerciant cu carul, provenind din comerțul cu sare, a căpătat o nouă semnificație cu dezvoltarea meșteșugurilor. Oferta produselor ceramice a crescut concomitent cu creșterea numărului producătorilor, iar acest lucru a activat căruțașii, care și-au dovedit mobilitatea. Astfel că tradiția ceramicii din Corund pare să fi dezvoltată conform colaborării strânse a celor două ocupații.

Încă din perioada socialismului s-au arătat acele tendințe economice la Corund, care au naturalizat o oarecare cultură antreprenorială, în contrast formal cu puterea centralizată a statului, dar servind interesele societății locale. Comerțul a ajuns la cote de masă cu accentuarea turismului. Posibilitățile pieței libere de după revoluție a condus la înregistrarea numeroaselor întreprinderi, în rândul cărora vânzătorii secundari provenind din societatea Corundului au ajuns să fie în majoritate.

Ramura agrară joacă și astăzi un rol important în producția totală a satului, dar atrage atenția nu atât prin cantitatea profitului acumulat, ci mai ales prin numărul celor angrenați în acest domeniu. Gospodăriile de pe părțile muntoase înalte nu au ajuns sub directiva centrală nici în perioada comunismului, astfel că în cazul lor putem vorbi de o continuitate productivă. În ultimele două decenii însă ramurile secundare și terțiere au fost cele care au generat venituri mai mari, astfel că este de înțeles aspirarea către aceste domenii.

(2.) *Reacții la provocările apărute.* În istoria Corundului au fost atât perioade dinamice însemnate, cât și mai puțin „avântate”, la care membrii comunității au încercat să răspundă conform aptitudinilor proprii și respectând normele sociale. Un astfel de factor poate fi considerat constrângerea căutării unor noi strategii datorită creșterii demografice. În lipsă de pământ suficient familiile au fost nevoite să încerce să se impună în domenii total noi, respectiv să naturalizeze aceste domenii în satul natal.

În ceea ce privește societatea productivă a satului, în prima parte a secolului 20 cea mai importantă constrângere a izvorât în schimbarea radicală a necesității cumpărătorilor. Validarea noutăților tehnologice, de formă și de model produse datorită cerințelor pieții prezintă deja meritul unităților industriei mici din Corund. Acestea au apărut sub formă de întreprinderi individuale, și au vehiculat niște premodele determinante pentru viața economică a satului. Familiile meșteșugarilor mai puțin receptivi la noile tendințe s-au convins totuși de eficiența manufacturilor de ceramică, iar de aici a urmat calea dreaptă spre urmărirea modelelor noi.

Cu eliminarea proprietății private gospodării nu numai că au fost privați de posibilitatea producției agrare, ci și munca de uzină a ajuns sub controlul statului. Cu acordul tacit al elitei locale administrativ-politice, familiile și-au transpus treptat resursele în domeniul meșteșugăresc și al industriei mici. Meșteșugarii „iscusiți” au fost capabili să-și urmărească interesele foarte bine, iar ca și membri de bază ai economiei secundare au reușit să fructifice strategii de viață contrare ideologiei puterii centrale. Pe timpul regimului socialist, când tendințele capitaliste au fost controlate de către stat, strategia comercianților din Corund a putut fi susținută pentru că „antreprenorii” nu aspiraseră la poziții simbolice, ci au rămas până la capăt personajele „invizibile” ale economiei secundare. Pentru familiile satului milieul economic maleabil de după revoluție s-a dovedit a fi mai mult niște posibilități de explorat decât un labirint necunoscut.

Comunitatea locală a avut capacitatea de a formula de fiecare dată reacții rapide la provocările apărute. Datorită schimbărilor dinamice și a deciziilor raționale, nici criza ceramicii uzuale, nici eliminarea proprietății private, ba chiar nici privatizarea de după revoluție nu a provocat recesiune economică.

(3.) „*Arcurile dinamice*” ale economiei. Schimbarea în viața economică a satului – atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ – a fost determinată de către comercianți. Îi identific pe aceștia ca acea verigă a microeconomiei, care a asigurat comunității mobilitatea de la nivelul de producție precedent. În concluzie se poate spune că comerțul cu carul se poate considera un „arc dinamic” foarte important în viața economică a Corundului.

În ceea ce privește continuitatea producției olăritului trebuie să subliniem importanța acelor unități de producție ai industriei mici, care au depășit limita tradiției productive familiale, și au funcționat ca veritabile unități industriale. Microindustrializarea a produs o perioadă de modernizare în societatea Corundului. Componentele măsurabile ale acestuia se prezintă în cazul familiilor care s-au organizat pe producția meșteșugărească, și evident că a devenit un component al strategiei lor de producție datorită urmării modelelor inovatorilor, deci se poate considera o influență exterioară. În secolul 20, ce se poate defini drept epoca modernizării, identific doi factori cruciali. În prima etapă subliniez rolul inovatorilor, iar în a doua etapă, în perioada socialistă, scot în evidență importanța economică a personajelor economiei secundare.

Unicitatea localității cercetate o conclud în urma așa numitului *fenomen Corund*. O analiză mai restrânsă, orientată pe regiune prezintă faptul că diferit de locuitorii așezărilor din zonă, la Corund putem vorbi de un produs istoric, care unește cunoștințele, modelele de acțiune moștenite prin generații, precum și strategiile economice și exploatarea oportunistă a

posibilităților. Deși au avut parte de relații social-geografice similare, nici unul din satele din zonă nu a realizat o evoluție asemănătoare. În cazul satelor din Secuime nu putem vorbi de o asemenea extindere a fenomenului la nivelul comunității. Cu cât deschidem mai mult orizontul analizei, cu atât ne dăm seama mai bine de unicitatea acestui fenomen. Nu am cunoștințe despre nici o așezare rurală de pe teritoriul țării, unde tradițiile meșteșugărești să fi evoluat la nivelul antreprenoriatului modern de nivel comunitar. În Ungaria sau în țările occidentale târgurile meșteșugărești sunt cele care oferă posibilitatea valorificării produselor, Corundul însă este un târg continuu, în fiecare parte a anului.

(4.) *Schimbarea modului de viață.* În privința practicilor arhitecturale și locațiile vieții familiale Corundul a trăit mai multe schimbări. Chiar și arhitectura de tip socialistă a devenit un model depășit, iar noile clădiri sunt ridicate și mobilate în primul rând conform modelelor din revistele occidentale. Interioarele moderne sau quasi-moderne sunt cele care domină casele familiale contemporane, iar datorită tendinței de reprezentare accentuată, caracterul mobilierului rămâne încă un măsurător important al aspirațiilor.

În cazul vânzătorilor secundari din Corund o supralicitare reciprocă nerațională a spațiului de locuit se poate înregistra foarte bine în cumularea bunurilor de consum. Acele persoane, care consideră că îmbunătățirea calitativă a modului lor de viață se realizează prin creșterea continuă a consumului, vor privi spre stratul social „deasupra” lor, și vor încerca să-și însușească stilul de viață al acestora. Acesta este și un factor de motivare pentru supraproducție. Am avut experiența de a descoperi că aspirațiile materiale duc la dizolvarea prejudecăților, iar cea mai mare parte a membrilor comunității nu trădează tendințele de maximalizare a veniturilor, o trăsătură specifică satului.

(5) *Schimbarea structurii sociale.* După revoluție, folosindu-se de posibilitățile oferite de piața liberă, au apărut opțiuni nelimitate pentru alegerea modelului de trai individual. Unele persoane au dispus de o bază materială consolidată chiar din timpul socialismului, iar ca membri ai economiei informale au acumulat destul capital pentru ca revoluția să însemne pentru ei posibilitatea „bumului”. Păstrarea și consolidarea pozițiilor nu a fost reușita fiecăruia, totuși în anii 1990 toți membrii generației tinere au dorit să fie comercianți. Societatea Corundului, structurată conform averii și a ocupației, a fost modelată încontinuu prin relațiile economico-sociale produse din interior. Deși iau în considerare elementul extern al inovatorilor, prin urmărirea rapidă și creativă a noilor modele strategiile de viață tradiționale și-au pierdut din importanță, fiind înlocuite de o mentalitate capitalistă. Având în vedere toate acestea, subliniez faptul că la Corund schimbarea structurii sociale a anticipat

schimbările de la revoluție. Din cadrul următorilor au evoluat numeroși inovatori, care au fost beneficiarii reali ai schimbărilor din 1989.

CUPRINS

INTRODUCERE.....	6
I. CERCETAREA.....	7
I.1. Obiectul cercetării.....	7
I.2. Problematika cercetării - teze.....	8
II. METODOLOGIE.....	10
II. 1. Metode folosite	10
II. 2. Periodizarea.....	13
II. 3. Cadrul teoretic – terminologie	16
II. 3.1. Structura socială.....	16
II. 3. 2. Satul	18
II. 3.3. Familia	22
II. 3. 4. Modernizarea.....	23
II. 3. 5. Cultura antreprenorială	27
II. 3. 6. Interiorul	30
II. 3. 7. Arta populară.....	36
II. 3. 8. Fenomenul Corund.....	38
III. CORUND ÎN LUCRĂRILE ETNOGRAFICE ȘI DE ISTORIE LOCALĂ.....	40
IV. SATUL CERCETAT	54
IV.1. Structura localității și a gospodăriilor.....	55
IV.2. Evoluția în timp a spațiului de locuit.....	57
IV.3. Arhitectura populară – organizarea spațiului.....	59
IV.4. Schimbarea în formă și stil.....	63
IV.5. Relații demografice.....	64
V. SURSELE DE VENIT TRADIȚIONALE”.....	71
V.1. Agricultură	72
V.2. Comerțul cu sare.....	74
V.3. Căruțașii.....	75
V.4. Olăritul.....	77
V.5. Surse de venituri complementare.....	82
V.6. Unități de producție industriale.....	84
VI. EPOCA MODERNIZĂRII(LOR).....	84
VI.1. Apariția gospodăriilor pe mai multe piloane.....	87
VI.2. Prima perioadă de modernizare.....	89
VI.3. Familia de inovatori: Katona.....	97
VI.3.1. Katona Sándor.....	98
VI.3.2. Katona János.....	101
VI.3.3. Katona Rozália.....	103
VI.4. Rolul inovatorilor.....	104
VI.5. Cea de a doua perioadă de modernizare.....	105
VI.6. Dispariția proprietății private.....	111
VI.7. Ceramica de Corund.....	119
VI.8. Influența lui Bandi Dezső.....	122
VI.9. Familia Páll	126

VI.9.1. Páll Lajos cel mai bătrân.....	127
VI.9.2. Páll Lajos cel bătrân.....	127
VI.9.3. Tânărul Páll Lajos.....	130
VI.9.4. Páll Magda.....	131
VI.9.5. Páll Ágoston.....	132
VI.10. Rolul urmărilor modelelor	135
VI.11. Drumul spre independență economică.....	137
VII. CORUNDUL CAPITALIST.....	143
VII.1. „Boomul”.....	143
VII.2. Strategiile agrare de după revoluție.....	148
VII.3. Tipuri de actori economici.....	156
VII.3.1. Gospodării mici.....	157
VII.3.2. Gospodării mixte.....	159
VII.3.3. Agricultori forțați.....	160
VII.3.4. „Întreprinzători agrari”.....	160
VII.4. Practica economică a lui F. P. – studiu de caz.....	162
VII.5. Tipuri de întreprinderi.....	164
VII.5.1. Producători.....	165
VII.5.2. Comercianți ai industriei mici.....	166
VII.5.3. Vanzători secundari.....	168
VII.6. Întreprinderile familiei K – studiu de caz.....	169
VII.7. Relații economice.....	178
VII.8. Cultura de locuit modern	186
VII.9. Spațiile de locuit în cazul unui grup de vânzatori secundari.....	190
VII.10. Spațiul de locuit al celui mai tânăr membru masculin al familiei K.....	198
VIII. PERSPECTIVE.....	206
IX. CONCLUZII.....	211
BIBLIOGRAFIE.....	218
IZVOARELE DIN PRESĂ.....	246
CORPUSUL DE TEXTE.....	249
ANEXE.....	277